

Edgar Allan Poe

BERENICE

Dicebant mihi sodales, si sepulchrum amicæ
visitarem, curas meas aliquantulum fore levatas.¹
IBN ZAIAT²

Restriștea are multe chipuri. Felurite sunt nenorocirile pe pământ, încununând ca un curcubeu nemărginita zare, culorile lor sunt tot atât de variate, tot atât de deosebite ca ale curcubeului, și totuși la fel de apropiate și contopite, încunună zarea fără margini ca un curcubeu! Cum se face că din atâtă frumusețe am scos o pildă de ceea ce e urât? Din simbolul păcii ceva asemenea suferinței? Dar, aşa cum în morală răul e urmarea binelui, tot astfel din bucurie s-a născut durerea, fie că amintirea fericirii trecute este durerea zilei de astăzi, fie că suferințele clipei de față se obârșesc din extazele care ar fi putut fi cândva.

Numele meu este Egaeus... Pe al neamului meu nu-l voi da în vîleag. Nu se află în toată țara zidire mai binecuvântată de veacuri decât sursele și posomorâtele metereze ale aşezării mele strămoșești... Stirpea noastră a fost numită o stirpe de vizionari. și în multe amănunte izbitoare, în înfățișarea castelului familiei mele, în frescele salonului celui mare, în tapiseriile de prin dormitoare, în ciopliturile stâlpilor ce susțin bolta sălii de arme, dar mai ales în galeria tablourilor vechi, în aspectul bibliotecii și, în sfârșit, în conținutul cu totul straniu al acestei biblioteci se găsesc mărturii mai mult decât grăitoare, care adeveresc această credință.

Amintirile anilor mei dintâi sunt legate de această încăpere și de cărțile ei, despre care nu voi mai pomeni nimic. Aici a murit mama. Aici m-am născut eu. Dar cu totul zadarnic e să spun că n-aș fi trăit și mainațe vreme, că sufletul nu ar avea și viață anterioară. O tăgăduiești oare? Să nu dezbatem problema. Încredințat eu însumi, nu caut să conving pe alții. Există, de altfel, o anume amintire a unor forme aeriene, a unor ochi plini de lumină spirituală și de înțeles, a unor sunete melodioase dar triste, o amintire ce nu se lasă alungată; o amintire nedeslușită, șovăieinică, nestatornică și schimbătoare ca o umbră; și, ca de o umbră, îmi va fi cu neputință să mă dezbar de ea câtă vreme va străluci soarele rațiunii mele.

În această cameră m-am născut. și astfel, trezindu-mă din lunga noapte a ceea ce doar părea, fără să fie însă, neființă, pentru a cădea deodată în chiar inima unui ținut fermecat — într-un palat al închipuirii, pe tărâmurile ciudate ale cugetării și erudiției monahale — nu e de mirare că

¹Îmi spuneau tovarășii de chefuri că, de m-aș duce la mormântul iubitei, chinurile mele ar fi ușurate întrucâtva.

²Cuvinte pe care le-ar fi rostit, la moartea slavei sale favorite Mohammad ibn Abd Almalih ibn Alzaigat, sau Alzaiat numit pe scurt și *Ibn Zaiat*; cercetătorii n-au reușit să lămurească nici cine a fost Ibn Zaiat, nici din ce sursă provine citatul în latină.

mă uitam în jurul meu cu o privire uimită și înfrigurată, că mi-am petrecut copilăria între cărți și mi-am risipit în visuri tinerețea; dar ceea ce pare ciudat e că, după trecerea anilor, amiaza vieții mele de om matur m-a găsit tot în castelul părinților. Ceea ce e cu deosebire ciudat e stavila abătută asupra izvoarelor vieții mele. Uimitoare a fost acea întorsătură petrecută în caracterul celor mai obișnuite gânduri ale mele, schimbările cu totul. Realitățile acestei lumi mă impresionau ca niște vedenii, și numai ca vedenii, pe când bizarrele gânduri din țara viselor ajunseră nu numai hrana vieții mele de toate zilele, ci însăși adevărata mea viață, întreagă și unică.

Berenice îmi era vară, și am crescut împreună în castelul părintesc. Dar am crescut fiecare într-alt fel; eu, bolnăvicios și cufundat în tristețe; ea, sprintenă, grațioasă, cloicotind de energie. Ea, cu plimbările ei peste dealuri; eu, cu studiile mele de călugăr. Eu, trăind o viață lăuntrică a inimii, dedat trup și suflet celor mai adânci și migăloase meditații; ea, zburând fără de grija prin viață, fără să se gândească la umbrele din calea ei sau la zborul tăcut al orelor cu aripi de orb. Berenice! O strig pe nume: Berenice! Și din surele ruini ale aducerii-aminte, mii de iviri tulburătoare se înalță la sunetul acesta. Ah! Icoana ei e vie înainte-mi, ca-n zilele dintâi, ale luminoasei și zglobiei ei veselii... Ah! Minunată și totuși fantastică frumusețe! Ah! Silfă³ a boschetelor din Arnheim⁴! Ah, Naiadă a fântânilor! Și apoi? Apoi totul e spaimă și mister. O poveste ce nu trebuie rostită. Boala, o boală cumplită, s-a abătut ca o vijelie peste trupul ei. Și chiar în timp ce o priveam, duhul rău al prefacerilor a răpit-o, cotropindu-i mințile, deprinderile și firea, și tulburându-i în chipul cel mai viclean și mai groaznic felul de a fi al făpturii! Vai! Prăpădul a venit și s-a dus. Dar ea — victima — unde era? N-o mai cunoșteam. Sau n-o mai recunoșteam drept Berenice!

Din nesfârșita înlănțuire de suferințe iscate de acea cumplită boală dintâi, care a dus la o schimbare atât de grozavă în făptura fizică, și morală a verișoarei, amintesc pe cea mai dureroasă și necruțătoare în felul ei, și anume: un fel de epilepsie, care nu arareori se sfârșea printr-un somn cataleptic, ce semăna aidoma cu moartea și din care se trezea adeseori pe neașteptate. Între timp, propria mea boală — fiindcă mi s-a spus că nu o pot numi altfel — propria mea boală creștea cu repeziciune și lua în cele din urmă chipul unei monomanii de o formă nouă și nemaiuzită, înrăutățindu-se clipă de clipă, ceas de ceas și punând treptat stăpânire pe mine, într-un fel cu totul de neînteles. Această monomanie, dacă trebuie să o numesc astfel, constă într-un neastămpăr bolnăvicios al acelor proprietăți ale minții, denumite în limbajul metafizic facultatea de atenție. E aproape sigur că nu sunt înteles; dar mă tem într-adevăr că prin nici un mijloc n-aș putea trezi în judecata cititorului obișnuit o idee corespunzătoare despre acea stare de surescitare nervoasă a minții

³Ființă supranaturală, care, în mitologia popoarelor germanice și celtice, reprezintă elementul aerian

⁴Localități cu acest nume există atât în Olanda, cât și în Germania

Iacome de a cunoaște și cu care puterile mele de pătrundere (pentru a nu vorbi în termeni tehnici) se străduiau și se cufundau în contemplarea chiar și a celor mai neansemnate amănunte ale universului.

Să stau pe gânduri ceasuri îndelungate, neobosit, cu atenția îndreptată asupra vreunui citat neînsemnat de pe marginea sau din textul unei cărți, să rămân cufundat o bună parte dintr-o zi de vară, în umbra ciudată ce cădea pieziș pe tapiserie sau pe podea... Să mă pierd o noapte întreagă priveghind flacăra înaltă a unei lămpi sau jarul din vatră, să visez zile întregi mireasma unei flori; să îngân fără oprire un oarecare cuvânt, până ce sunetul, prin necontentita lui repetare, înceta să mai înfățișeze minții mele vreun înțeles, să pierd orice simț al mișcării sau al existenței fizice printr-o nemîșcare deplină, în care stăruiam multă vreme, cu îndărătnicie, acestea erau câteva dintre cele mai obișnuite și mai puțin primejdioase rătăciri pricinuite de o anume stare a facultăților mintale, rătăciri care nu sunt, desigur, ceva nemaiantâmplat, dar care sfidează orice analiză sau explicare.

N-aș dori totuși să fiu înțeles greșit. Neobișnuita, stăruitoarea și bolnăvicioasa atenție, stârnită astfel de lucruri neansemnate prin firea lor, nu trebuie să fie confundată cu înclinarea spre visare, acea înclinare comună tuturor oamenilor și în voia căreia se lasă mai ales cei ce au o imaginea înflăcărată. Nu era nici o dezvoltare dincolo de margini sau o exagerare a acestei înclinări, aşa cum s-ar fi putut crede la început, ci era, din capul locului, ceva cu totul deosebit prin însăși esența ei. Într-o asemenea împrejurare, visătorul sau cercetătorul, plin de avânt, atras de un lucru care, îndeobște, nu e lipsit de însemnatate, pierde din vedere, puțin câte puțin, acel lucru, într-un vălmășag de sugestii și deducții, aşa încât, la sfârșitul unei asemenea visări, *adesea plină de voluptate*, găsește acel *incitamentum*⁵, sau, cu alte cuvinte, cauza primă a rătăcirii sale, cu totul pierdut și uitat. În ceea ce mă privește, porneam *totdeauna de la un lucru neansemnat*, cu toate că acesta căpăta, datorită viziunii mele nesănătoase și răsfrânt de ea, o însemnatate imaginară. Făceam prea puține deducții, dacă le făceam; și aceste puține deducții se învârteau cu îndărătnicie în jurul punctului de plecare, luat ca centru. Meditațiile nu erau niciodată plăcute, și la sfârșitul visărilor mele, departe de a pierde din vedere cauza primă, ele căpătau, dimpotrivă, acel interes peste măsură de exagerat ce alcătuia trăsătura caracteristică a bolii de care sufeream. Într-un cuvânt, dintre toate puterile minții, *atenția* era la mine puterea cea mai înțeită, aşa cum la visătorul obișnuit este *speculația*. Cărțile mele din vremea aceea, chiar dacă nu-mi agravau de-a dreptul suferințele, aveau, se va vedea, prin cuprinsul lor nelogic și fantastic, o mare asemănare cu trăsăturile caracteristice ale bolii înșesi. Îmi amintesc foarte bine, între altele, tratatul nobilului italian Caelus Secundus Curio⁶, *De Amplitudine Beati Regni Dei*, marea operă a sfântului Augustin⁷, *Cetatea Domnului*, și *De Carne Christi*, a lui Tertulian⁸, în care fraza paradoxală "Mortuus est Dei

⁵Stimulent, incitație

⁶Numele autorului și titlul tratatului sunt născocite de Poe. Titlul se traduce *Despre mărimea fericirii în împărăția Domnului*

⁷Augustin (354–430), episcop de Hiponna, teolog al creștinătății antice

⁸Quintus Septimius Florentius Tertullianus (160–22), teolog creștin

*filius; credibile est quia ineptum est; et sepultura resurrexit; cerum est quia impossibile est*⁹ m-a absorbit cu totul timp de mai multe săptămâni de cercetări trudnice și fără de folos.

S-ar părea astfel ca, descumpănită fiind numai de lucruri fără însemnatate, rațiunea mea se asemăna cu acea dârză stâncă oceanică pomenită de Ptolemeu Hefestion¹⁰, care stătea dârză în fața Ioviturilor îndărjite ale oamenilor și a furiei sporite a valurilor și vântului, cutremurându-se doar la atingerea florii numite narcisă. Și cu toate că unui gânditor neatent i s-ar părea cu desăvârșire neandoios că zdruncinarea pricinuită în ființă *morală* a Berenicei de nemiloasa ei boală mi-a hărăzit mie nu puține prilejuri să-mi exercit înțețită și anormala mea putere de meditație — a cărei natură am lămurit-o cu destulă anevoieță — lucrurile totuși nu s-au petrecut câtuși de puțin astfel. În răstimpurile de luciditate ale infirmității mele, nenorocirea Berenicei mă îndureră, desigur, și, simțind până în adâncul inimii acea nimicire a nobilei și mândrei ei făpturi, mă gândeam adesea cu amărăciune la tainicele mijloace prin care o atât de stranie prefacere se întâmplase pe neașteptate. Aceste gânduri însă nu izvorau din boala mea, ce nu-mi da pace, ci erau la fel cu cele care ar fi putut încolții, în aceleași împrejurări, în mintea oricărui om. Potrivit specificului ei, atenția mea bolnavă era îndreptată asupra schimbărilor mai puțin însemnate, dar cu atât mai surprinzătoare, petrecute în starea *fizică* a Berenicei, în ciudata și îngrozitoarea deformare a ființei ei.

În zilele cele mai fericite ale frumuseții ei fără seamăn, fără doar și poate că n-am iubit-o nici o clipă. În viața mea stranie și bolnăvicioasă, sentimentele nu mi-au pornit din inimă, și totdeauna pasiunile mi-au venit pe căile spiritului. În cenușiul zorilor, în umbrele preferate la amiază în pădure și noaptea, în tăcerea din bibliotecă, ea îmi trecuse domol pe dinaintea ochilor și nu o văzusem ca pe o Berenice însuflețită și vie, ci ca pe una din visuri... Nu o văzusem ca pe o ființă pământească, din carne și din oase, ci ca pe abstracția unei asemenea ființe... Nu ceva vrednic de admirăție, ci numai de adâncire prin analiză; nu ceva ce trebuie iubit, ci simplu prilej și obiect al unor meditații pe cât de neînțelese, pe atât de fără rost. Iar *acum* mă înfioram în preajmă-i și păleam la apropierea ei. Și, totuși, pe când mă jeluiam amarnic din pricina stării ei de deznădăjduită decădere, mi-am adus aminte că mi-a fost iubita multă vreme și că o dată, într-un ceas rău, îi vorbisem de căsătorie.

În sfîrșit, se apropiase și ziua cununiei noastre, când, într-o după-amiază din iarna anului..., într-una din acele zile neobișnuit de calde, cețoase și liniștite, care sunt doicile frumosului Alcyon¹¹, sedeam (crezându-mă singur) în sala bibliotecii. Dar când mi-am ridicat ochii, am văzut că Berenice se află de față.

Oare închipuirea mea nepopolită sau pâcla ce domnea în atmosferă,

⁹Fiul Domnului a murit; e de crezut acest lucru pentru că-i lipsit de sens; și a înviat după ce a fost pus în mormînt; faptul este neîndoienic fiindcă-i cu neputință (lat.).

¹⁰Nume născocit de Poe

¹¹Cum Joe dăruie în timpul iernii de două ori cîte șapte zile de căldură, oamenii au numit acest răstimp dulce și temperat „doicile frumosului Alcyon”. Simonides (n.a.)

sau poate umbrele amurgului din încăpere, ori vălurile cenușii ce-i înfășurau trupul dădeau naștere acelor contururi nedeslușite și sovăielnice? N-aș putea spune. Nu a rostit o vorbă; iar eu pentru nimic în lume n-aș fi spus un cuvânt. Fiori de gheată mă străbăteau. O teamă de neandurat mă apăsa... O curiozitate fără astămpăr a pus stăpânire pe sufletul meu... Și, prăbușin-du-mă în fotoliu, am rămas o vreme nemîșcat, ținându-mi răsuflarea, cu ochii ațintiți asupra ei. Era — vai! — nespus de slabă și nici urmă din ființă de altădată nu i se mai deslușea în vreo trăsătură. În cele din urmă, privirile mele arzătoare căzură pe chipul ei. Fruntea îi era înaltă și foarte palidă și ciudat de senină. Și părul ei, odinioară negru-corb, o acoperea în parte, umbrindu-i adâncitele tâmpale cu nenumărate bucle, în clipa aceea de un blond-aprins, a cărui culoare fantastică era întru totul nepotrivită cu melancolica ei înfățișare. Ochii erau lipsiți de viață și de strălucire și păreau lipsiți și de pupile; fără de voie, m-am ferit de căutătura lor sticioasă, spre a privi buzele subțiate și zbârcite. Ele s-au întredeschis și, într-un zâmbet plin de ciudă, de înțelesuri, *dinții* Berenicei celei schimbate mi s-au arătat încetul cu încetul. De ce n-a dat Dumnezeu să nu-i fi văzut niciodată, sau, după ce i-am văzut, să fi murit!

O ușă care se închidea m-a distras și, ridicând ochii, mi-am dat seama că verișoara mea plecase din odaie. Dar, vai! *Spectrul alb* și înfiorător al dinților ei nu-mi părăsise chilia răscolită a creierului și nici nu avea s-o mai părăsească. Nici o pată cât de mică pe suprafața lor, pe smalțul lor nici o umbră, și nici o crestătură pe marginile lor care în scurta clipă cât i-a dăinuit zâmbetul să nu fi fost de ajuns pentru a mi se întipări în minte. Îi vedeam *acum* și mai deslușit decât îi zărisem mai înainte. Dinții! Dinții! Erau îci și colo, și pretutindeni; vizibili, la îndemâna mea; lungi, subțiri și nespus de albi, cu buzele palide schimonosindu-se în jurul lor, ca în chiar clipa când mi s-au arătat dintâi. Atuncea s-a dezlănțuit întreaga furie a *nebuniei* mele și am luptat zadarnic împotriva înrâuririi ei ciudate și de neanvins. Din nemărginitul număr de lucruri ce se aflau pe lume, nu aveam în gând decât dinții. După ei tânjeam cu o dorință bezmetică. Tot ceea ce mă mai preocupa, toate felurile de alte interese pe care le mai aveam au fost absorbite de aceasta contemplare unică. Ei și numai ei, singuri și de sine stătători, mai erau de văzut pentru ochiul minții mele. În ființă lor stingheră și individuală, ajunseră să fie însăși viața gândului meu. Mă uitam la ei în orice lumină. Îi întorceam în toate felurile. Le cercetam fiecăruia firea. Luam seama la toate ciudăteniile. Meditam asupra alcăturii lor. Mă gândeam la alterarea întâmplată în natura lor. Mă înfioram închipuindu-mi că au putință de a simți și a suferi, și că mai au, chiar și fără gură, o putere de expresie morală. S-a spus, cu drept cuvânt, despre domnișoara Salle¹² „que tous ses pas etaient des sentiments”¹³, iar despre Berenice eu credeam cu dinadinsul „que toutes ses dents etaient des idées”¹⁴. Ah! *Des idées!*

¹²Actriță franceză de la începutul secolului al XVIII-lea

¹³Că toți pașii ei exprimau sentimente (fr.).

¹⁴Că toți dinții ei exprimau idei (fr.).

Acesta era gândul nesocotit care m-a pierdut! *Des idées!* Ah, de aceea le doream atât de nebunește! Simțeam că, numai punând stăpânire pe ele, mi-aș recăpăta pacea, redobândindu-mi și rațiunea.

Și asupra mea se lăsa seara și apoi întunerieul veni și se aşeză și se duse iar, și ziua se arăta din nou, și beznele unei a doua nopți se adunără în jurul meu, și eu tot mai sădeam neclintit în acea singuratică încăpere, mereu adâncit în gânduri sădeam, iar spectrul dinților își păstra fără preget cumplita-i putere asupră-mi, plutind cu cel mai viu și hâd relief printre umbrele și luminile schimbătoare din odaie.

Într-un târziu, un tipăt de groază și deznădejde străbătu visările mele. Apoi, după un răstimp, a urmat un zvon de glasuri tremurătoare, întretăiate de gemete stinse, de jale și durere. M-am ridicat din fotoliu și, deschizând una din ușile bibliotecii, am găsit în anticameră o servitoare care, printre hohote de plâns, îmi spuse că Berenice nu mai era în viață. Fusese cuprinsă de un atac de epilepsie dis-de-dimineață. Și acum, când se înopta, mormântul era gata pentru aceea care avea să-l locuiască, și toate pregătirile de înmormântare fuseseră încheiate.

M-am regăsit în bibliotecă sezând — iarăși singur și sezând. Mi se părea că m-am trezit de curând dintr-un vis tulbure și zbuciumat. Știam că este miezul nopții și-mi dădeam bine seama că, încă după asfințitul soarelui, Berenice fusese pogorâtă în mormânt. Dar despre tot ce se petrecuse în acel jalnic răstimp nu aveam o cunoaștere lămurită și clară. Cu toate acestea, memoria mi-era plină de groază cu atât mai înfiorătoare cu cât era mai nedeslușită, și o spaimă cu atât mai cumplită cu cât era mai neanțeleasă. Era o pagină înfricoșătoare în cartea vieții mele, scrisă pe de-a-neregul cu amintiri întunecate, hâde și neanțelese. Mă străduiam să le tălmăcesc, dar în zadar. Din când în când, însă, ca sufletul unui sunet ce să dus, tipătul ascuțit și tremurat al unui glas de femeie părea că-mi răsună în auz. Săvârșișem o faptă, ce-a fost oare? Îmi puneam întrebarea cu glas tare, și ecurile odăii îmi răspundeau în şoaptă: „*Ce-a fost oare?*”

Pe masă, lângă mine, ardea o lampă, și în apropierea ei se afla o cutiuță. Nu avea nimic deosebit și o văzusem adeseori, mai înainte, căci aparținea medicului familiei, dar cum de a ajuns *acolo*, pe masa mea, și de ce mă cutremuram privind-o? Aceste lucruri nu meritau de fel să fie luate în seamă, și ochii mei într-un târziu căzură pe paginile deschise ale unei cărți și pe o frază subliniată. Erau cuvintele ciudate dar simple ale poetului Ibn Ziat: „*Dicebant mihi sodales și sepulchrurti amicae visitarem, curas meas aliquantulum fore levatas*”. De ce atuncea când le-am citit mi s-a zburlit părul în cap și săngele mi-a înghețat în vine?

S-a auzit o bătaie ușoară în ușa bibliotecii și galben, ca ieșit din mormânt, un slujitor intră în virful picioarelor. Privirile îi erau rătăcite și pline de spaimă. Îmi vorbi cu glas tremurător, sugrumat și stins. Ce-a spus? Am auzit câteva fraze întretăiate. Spunea despre un tipăt sălbatic ce sfâșia tacerea nopții, despre cum s-au adunat laolaltă slujitorii, cum au cercetat de unde venea sunetul și apoi glasul său se făcu răspicat și înfiorător când îmi pomeni despre o violare de mormânt, despre un trup ciopârtit, ce respira încă, palpita încă, era viu încă!

Se uită țintă la veșmintele mele... Erau pline de noroi și mânjite de sânge închegat. N-am zis nimic, și el m-a luat ușor de mâna: purta întipărită urma unor unghii omenești. Mi-a atras atenția asupra unui obiect rezemat de perete, timp de câteva clipe l-am privit: era o lopată. Cu un răcnet, m-am repezit la masă și am pus mâna pe cutia care se afla acolo. Dar n-am avut puterea să-o deschid și, în tremurul meu, mi-a lunecat din mâini și a căzut greoi și să-să sfărâmat în bucăți... și din ea, cu un zgromot metalic, s-au rostogolit câteva instrumente de chirurgie dentară, de-a valma cu treizeci și două de lucrușoare albe ca fildeșul, care s-au risipit, ici și colo, pe podea.

Berenice (în original *Berenice*) a văzut lumina tiparului în martie 1835, când a fost publicată în revista *Southern Literary Messenger*, din Richmond (statul Virginia).
